

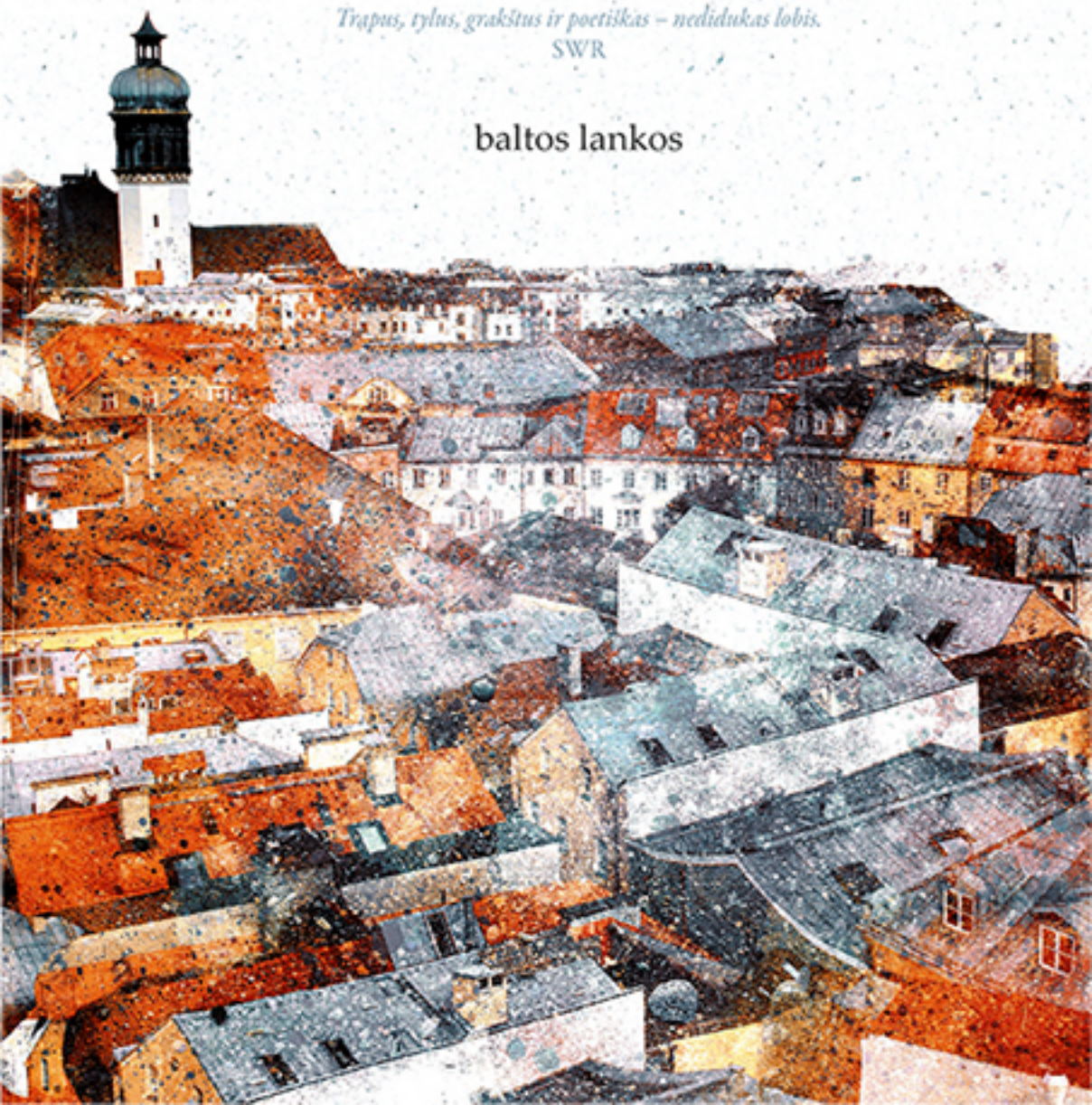
„Man Booker International“ premijos finalininkas

Tabakininkas

ROBERT SEETHALER

Trapus, tylus, grakštus ir poetiskas – nedidukas lobis.
SWR

baltos lankos

Robert Seethaler

Tabakininkas

romanas

Iš vokiečių kalbos vertė Rūta Jonynaitė

baltos lankos

Vieną besibaigiančios 1937-ųjų vasaros sekmadienį viršum Zalckamerguto prasitautė neįprastai smarki audra, staiga ir iš esmės pakeitusi lig tolei be didesnių įvykių ramiai sau sruvenusį Franco Huchelio gyvenimą. Vos nugrumėjus pirmam tolimam griauštiniui, Francas parbėgo į žvejų trobelę Nusdorfo kaime prie Aterio ežero, kur gyveno jiedu su motina, įsirausė giliai į patalus ir, lindėdamas saugiamė, šiltame pūkų urvelyje, klausėsi pasiutusio šėlimo. Vėtra iš visų pusių tratino trobelę. Dejavo sienojai, lauke daužėsi langinės, ant stogo audroje plastėjo apsamanojusios medinės malksnos. Blaškomas vėjo šuorų, lietus barbeno į langų stiklus, o už lango savo vazonuose skendo pora pelargonijų nukapotais žiedais. Ant sienos virš senų drabužių skrynios kabaldavo geležinis Jėzus, atrodė, kiekvieną akimirką jis gali atplėšti prikaltas rankas ir kojas ir nušokti nuo kryžiaus. Čia pat, prie ežero kranto, bildėjo žvejų valtys, sušiauštų bangų trankomos į pakrantėje sukaltus kuolus.

Kai pagaliau audra išsišėlė ir suodinais juodomis, ištisų kartų žvejų sunkių aulinių numintomis grindimis iki Franco lovos virpėdamas atslydo pirmas nedrąsus saulės spindulys, vaikinai akimirką susiritė į jaukų kamuoliuką, bet tučtuojau iškišo galvą iš po antklodės ir apsidairė. Trobelė stovėjo kaip stovėjusi, Jėzus tebekabojė ant kryžiaus, o pro lietaus lašais

nutaškytą langą it švelniai rausvas vilties pragiedrulėlis švietė vienintelis pelargonijos žiedlapis.

Francas išsiropštė iš lovos ir nuėjęs prie virtuvės nišos užsikaitė puodą kavos su riebiu pienu. Malkos po virykle tebebuvo sausos, suliepsnojo kaip šiaudai. Valandėlę jis stebėjosi į blykčiojančią ugnį, tik staiga poškėdamas atsilapojo durys. Žemame tarpduryje stovėjo motina. Ponia Huchel buvo liesa moteriškė, įkopusi jau į penktą dešimtį, vis dar gana išvaizdi, nors ir truputį suvargusi kaip dauguma čionykščių, išsekintų darbo apylinkių druskos kasyklose, tvartuose ar vasarotojų viešbutėlių virtuvėse. Dabar ji stovėjo duryse, viena ranka pasirėmusi staktos, šnupuodama, panarinusi galvą. Prijuostė buvo prilipusi prie kūno, plaukai raizgiomis sruogomis išdrikę ant kaktos, nuo nosies galiuko kapsėjo vandens lašai. Jai už nugaros neaiškiai dūlavo Šafbergo kalnas, paskendęs pilkame debesyje, kurio properšose jau ėmė rodytis mėlyni ploteliai. Francas nejučia prisiminė negrabiai išdrožtą Marijos atvaizdą, kažkieno senais laikais prikaltą prie Nusdorfo koplyčios, viršuje prie durų staktos, ligi šių dienų visai sudrunijusį, palikusį bemaž neatpažįstamą.

– Sulijai, mamyte? – paklausė vaikinai, žalia šaka žarstydamos ugnį.

Motina kilstelėjo galvą, ir jis pamatė, kad ji verkia. Ašaros sumišo su lietaus lašais, pečiai krūpčiojo.

– Kas atsitiko? – išsigandęs paklausė Francas ir kyštelėjo pagaikštį į parūkusių krosnį.

Motina nieko neatsakė, tik atsistūmė nuo durų staktos ir žengė porą netvirtų žingsnių artyn, tačiau vidury kambario vėl sustojo. Akimirka apsidairė, tarsi kažko ieškodama, bejėgiškai pakėlė rankas aukštyn ir suklupo ant kelių.

Francas neryžtingai prisiartino, palietė ranka jai galvą ir negrabiai paglostė plaukus.

– Kas atsitiko? – pakartojo kimiu balsu.

Staiga pasijuto keistai ir kvailai. Lig šiolei būdavo atvirščiai: verkdavo jis, o mama jį glostydavo. Dabar jo delnas apčiuopė švelnią, gležną motinos galvą, pajuto po oda šiltą pulsavimą.

– Jis nuskendo, – tyliai ištarė ji.

– Kas?

– Preiningeris.

Francas sustingo. Kelias sekundes palaikė ranką jai ant viršugalvio ir greitai atitraukė. Motina nusibraukė nuo kaktos sruogas. Atsistojo ir prijuostės krašteliu brūkštelėjo per veidą.

– Prirūkysi mums visą trobą! – pasakė ir, paėmusi iš krosnies žaliąją šaką, pakurstė ugnį.

Aloyzas Preiningeris, anot jo paties, buvo turtingiausias žmogus visame Zalckamergute. Tiesą sakant, jis tebuvo trečias iš turtingiausiųjų, dėl ko ne tik baisiai niršo, bet ir buvo tapęs plačiai ir nelemtai pagarsėjusiu kietakakčiu garbėtroška. Jam priklausė keli hektarai miško ir pievų, lentpjūvė, popieriaus fabrikas, keturios paskutinės šių vietovių žvejybos įmonės, nežinomas skaičius didesnių ir mažesnių paežerės sklypų su visais statiniais, taip pat du keltai, ekskursinis garlaivis ir vienintelis automobilis neva daugiau kaip per keturis kilometrus aplink – prašmatnus tamsiai raudonas „Austro-Daimler“ firmos gaminys, kuris, tiesa, tyliai kiūtojo aprūdijusiame skardiniame barake, nes kelius čia nuolat išplaudavo Zalckamergutui įprasti ilgalaikiai lietūs.

Iš pažiūros nebūtum taręs Aloyzą Preiningerį nugyvenus jau šešias dešimtis, jis tebebuvo tvirtas ir kupinas jėgų. Jis

mylėjo save ir tėvynę, mėgo gerą valgį, stiprius gėrimus ir gražias moteris. Nors tasai grožis veikiau buvo subjektyvus, taigi reliatyvus dalykas. Iš esmės jis mylėjo visas moteris, kadangi visos moterys jam atrodė gražios. Su Franco motina jiedu susipažino prieš daug metų per paežerės šventę. Ji stovėjo po senąja liepa, apsitaisiusi žydra suknele, jos šviesiai rudos blauzdos buvo tokios glotnios ir dailios kaip medžiu apmuštas „Austro-Daimler“ vairas. Jis užsakė šviežios keptos žuvies, ąsotį jauno vyno ir butelį vyšninės, jie valgė ir gėrė, ir net nesistengė sukti akių į šalį. Netrukus jiedu šoko polką, vėliau netgi valsą, šnabzdėdami vienas kitam į ausį mažas paslaptis. Paskui susikibę už parankių vaikštinėjo aplink žvaigždėmis nusėtą ežerą, kol nejučia atsidūrė aname skardiniame barake ir kaipmat ant užpakalinės „Austro-Daimler“ sėdynės. Sėdynė buvo pakankamai plati, oda minkšta, lingės gerai suteptos, trumpai tariant, naktis nusisekė. Nuo to laiko jie vis susitikdavo barake. Tai buvo trumpi, siautulingi susidūrimai, nesusiję su jokiais reikalavimais ir jokiais lūkesčiais. Tačiau poniai Huchel šie maloniu prakaitu sulieti susitikimai ant užpakalinės sėdynės turėjo dar vieną, mažumėlę gal dar malonesnį šalutinį poveikį: kiekvieno mėnesio pabaigoje į Nusdorfo taupomąją kasą nevēluodamas atplasnodavo čekis su ne tokia jau menka sumele. Ši nuolatinė finansinė malonė leido jai įsikurti buvusioje žvejų trobelėje prie pat ežero kranto, kartą per dieną pavalgyti šilto maisto ir dukart per metus, nuvažiavus autobusu į Bad Išlį, „Esplanados“ kavinėje pasilepinti karštu šokoladu ir šalia esančioje audinių parduotuvėje nusipirkti porą metrų drobės naujai suknelei. Iš tokios Aloyzo Preiningerio meilės ir dosnumo turėjo naudos ir jos sūnus Francas: jam nereikėjo, kaip visiems kitiems jaunuoliams, per dienas šliaužioti po kokias nors druskos kasyklų

štolnes ar po šiukšlynus, kad užsidirbtų varganą skatiką. Tad jis galėjo nuo ryto ligi vakaro vaikštinėti po mišką, išsitiesęs ant medinio liepto šildyti saulėje pilvą arba subjurus orui tiesiog nesikelti iš lovos, gulėti sau ir mintyti, ir svajoti. Dabar visam šitam atėjo galas.

Kaip visada per pastaruosius bemaž keturiasdešimt metų – jei nesutrukdydavo koks itin retas apmaudus įvykis, kaip Pirmasis pasaulinis karas ar didysis lentpjūvės gaisras, – taip ir ši sekmadienio priešpiečių Aloyzas Preiningeris praleido „Aukšinio Leopoldo“ smuklėje prie nuolatinių svečių stalo, suvalgė stirnienos kepsnį su raudonaisiais kopūstais ir raikytais bandelių kukuliais, išgėrė aštuonis bokalus alaus bei keturis stikliukus dvigubo varymo degtinės ir savo sodriai virbančiu bosu paskleidė įvairiausių reikšmingų minčių apie Aukštutinės Austrijos tautiškumo puoselėjimą, it niežai po visą Europą plintantį bolševizmą, nukvakusius žydus, dar labiau nukvakusius prancūzus ir stačiai neišsemiamas turizmo plėtojimo galimybes. Galiausiai pietų metą jis kiek apsnūdęs leidosi paežere namo. Lauke buvo keistai tylu. Nei paukščių matyti, nei vabzdžių girdėti, kažkur prapuolusios net mėsmusės, dar smuklėje dūzgosios apie prakaitu blizgantį sprandą. Dangus sunkiai užgulęs ežerą, vandens paviršius lygus lygutėlis. Net meldai nejuda. Atrodė, lyg oras būtų ištekėjęs ir palikęs visa aplink sustingusioj tylumoį. Aloyzas prisiminė kiaulienos šaltieną „Aukšiniame Leopolde“ – reikėjo užsisakyti jos, o ne stirnienos kepsnį, kuris dabar, nepaisant skaidriosios, akmeniu nugulė skrandyje. Marškinių rankove jis nusibraukė prakaitą nuo kaktos ir nužvelgė prieš akis plytintį aksominį juodai mėlyną vandens paviršių. Išsirengė.

Vanduo buvo maloniai vėsus. Aloyzas plaukė ramiais grybšniais, šniokštuodamas į paslaptinę, tamsią gelmę. Buvo

nusiyręs bene lig ežero vidurio, kai iškrito pirmieji lašai, o nuplaukus dar penkiasdešimt metrų jau pylė kaip iš kibiro. Lietus vienodai tiškėjo į vandenį, sunkūs lašai kapojo jo paviršių, platūs lietaus šuorai liejo dangaus juodumą ežero juodumon. Sukilo vėjas ir labai greitai virto audra, genančia bangas putotomis keteromis. Plykstelėjo žaibas, akimirką nušviesdamas ežerą nerealia sidabriška šviesa. Griausmas buvo kurtinantis. Toks trenksmas, kad, regis, skelia pasaulį perpus. Aloyzas nuskvatojo, ėmė it pašėlęs plakti rankomis ir kojomis. Rėkdamas iš malonumo. Niekados nebuvo jautęsis toks gyvas. Vanduo aplink kunkuliuoja, dangus griūva, tačiau jis gyvas. Gyvas! Jis kyštelėjo iš vandens pečius ir krūtinę ir sukrykštė atsivertęs į debesis. Kaip tik tą akimirką į galvą trenkė žaibas. Kaukolės vidų užliejo spindulinga šviesuma, ir vieną sekundės dalelę jis pajuto suplastant tarytum amžinybės nuojautą. Tada sustojo širdis, ir su nuostaba veide, apsigaubęs švelniai blizguliuojančių oro burbuliukų šydu, jis nugrimzdo į dugną.

Laidotuvės Nusdorfo kaimo kapinėse buvo gausios. Daug žmonių iš apylinkių atvyko atsisveikinti su Aloyzu Preiningeriu. Ypač krito į akį, kad aplink kapą susirinko taip nemažai juodai užsidangsčiusių moterų. Buvo daug verkiančių ir kūkčiojančių, o Horstas Ceitlmajeris, seniausiai dirbantis lentpjūvės dešimtininkas, priglaudė prie krūtinės dešinę ranką su nupjautais trim pirštais ir drebančiu balsu išspaudė keletą žodžių:

– Preiningeris buvo geras žmogus, – pasakė jis, – kiek žinoma, niekad nieko neapvogė ir neapgavo. Ir tėvynę mylėjo kaip niekas kitas. Dar mažas berniūktis su džiaugsmu šokdavo į ežerą. Aną sekmadienį jau paskutinįkart. Dabar jį priglaudė

gerasis Dievas, ir mes linkime jam visa ko geriausio. Vardan Dievo Tėvo ir Sūnaus, ir Šventosios Dvasios, amen!

– Amen! – atsiliepė kiti.

– O kokį jis dar turėjo apetitą! – sušnabždėjo kažkas, ir aplinkiniai sumišę palingavo galvas.

Po vienu juodu šydu kažkuri springdama sukūkčiojo, vienas kitas dar tarstelėjo porą žodžių – ir žmonės išsiskirstė.

Eidama namo Franco motina nusidengė šydą ir sumirksėjo prieš saulę paraudusiomis akimis. Nurimęs ežeras blausiai švitėjo. Sekliame vandenyje stypsojo garnys, nejudėdamas laukė savo žuvies. Kitame krante sutūtavo pasiruošęs išplaukti garinis keltas. Tolumoje tarsi nupieštas stūksojo Šafbergas, ir kregždės laigė vaiskiam ore.

– Preiningerio nebėra, – ištarė ji ir priglaudė ranką Francui aukščiau alkūnės, – ir laikai nekokie, nieko gero nebus. Kažkas kybo ore.

Francas nevalingai pakėlė akis. Tačiau ten ore nieko nebuvo. Motina atsiduso.

– Tau jau septyniolika, – pasakė. – Bet tavo rankos dar tokios švelnios. Švelnios, baltos ir minkštos, kaip mergaitės. Toks kaip tu negali dirbti miške. Juo labiau plaukti į ežerą. Ir vasarotojams iš tokio nėra jokios naudos.

Jiedu stabtelėjo, jos šiltas delnas vis dar lengvai lietėsi prie sūnaus rankos. Anapus keltas atsiskyrė nuo prieplaukos ir pūškuodamas leidosi per ežerą.

– Aš trupučiuką pagalvojau, Franceli, – vėl prabilo motina. – Yra toks senas draugas. Kažin kada, senų seniausiai, jis visą sezoną prasitaškė mūsų ežere. Otas Trsnekas vardu. Tasai

Otas Trsnekas turi tabako kioską pačiame Vienos centre. Tikrą krautuvėlę – su laikraščiais, cigaretėmis ir su visa kuo. Vien jau tai būtų neblogai, bet yra ir dar geresnis dalykas: jis man skolingas paslaugą.

– Už ką gi?

Motina gūžtelėjo pečiais ir pirštų galiukais pasitaisė šydo klostę.

– Sezonas anais metais buvo karštas, o mes jauni ir smarkiai pramuštom galvom...

Garnys prie kranto staiga kinktelėjo galva, porą sykių baks-
telėjo snapu orą, išskėtė sparnus ir pakilo. Kurį laiką jie sekė jo skrydį, kol jis galiausiai dingo, pasislėpė už meldyno.

– Tik neprisigalvok, Franceli, tai buvo daug anksčiau, nei tu įkritai man į skreitą, – paaiškino motina. – Šiaip ar taip, aš jam parašiau. Tam Otui Trsnekui. Ar jis turėtų tau darbo.

– Ir ką?

Užuot atsakiusi, motina įkišo ranką po juoda megzta liemene ir ištraukė valdiškai atrodantį lapelį. Tai buvo telegrama, atmušta mėlynomis tvarkingomis raidėmis: LAI ATVAŽIUOJA VAIKIS TŠK BET LAI DAUG NESITIKI TŠK AČIŪ TŠK OTAS TŠK

– Ir ką tai dabar reiškia?

– Tai reiškia, kad ryt tu iškeliauji į Vieną!

– Ryt? Bet kaipgi galima... – išsigandęs sumikčiojo Francas.

Akimoju ji skėlė jam antausį. Pliaukštelėjo taip staiga, kad jis susvirduliavo ir atšlijo du žingsnius į šalį.

Kitą dieną Francas sėdėjo rytiniame traukinyje į Vieną. Trylika kilometrų iki Timelkamo geležinkelio stoties jiedu su motina, taupydami pinigus, nuėjo pėsčiomis. Traukinys nevelavo, atsisveikinti neužtruko, galų gale viskas juk buvo pasakyta ir

padaryta. Ji pabučiavo jį į kaktą, jis truputį pasimuistė, linktelėjo ir įlipo į vagoną. Senasis dyzelinis traukinys pajudėjo, ir Francas, iškišęs pro langą galvą, žiūrėjo į perone mojančią motiną, kaip ji mažėja, mažėja ir galiausiai dingsta iš akių, neryški dėmelė ryto saulės šviesoje. Jis klestelėjo ant sėdynės, užsimerkė ir taip lėtai, giliai iškvėpė, kad net mažumą apsvaigo. Tik du kartus gyvenime jis buvo išvykęs iš Zalckamerguto: kartą jie buvo nuvažiavę į Lincą pirkti kostiumo pirmajai mokslo metų dienai, o kitąkart su kaimo mokyklos klase lankėsi Zalcburge, kur klausėsi nykaus pučiamųjų orkestro koncerto, o paskui, kiek buvo likę dienos, trynėsi tarp senų mūrų. Tačiau tai buvo iškylos, ne daugiau.

– O čia visai kas kita, – sumurmėjo jis sau tyliai, – visai, visai kas kita!

Vaizduotėje lyg tolimesnė pakrantė iš ryto ūkų išniro ateitis – dar nelabai ryški, miglota, bet kartu viliojanti ir graži. Ir staiga jam pasidarė kažkaip lengva ir smagu. Tarsi drauge su dumsia motinos figūra Timelkamo perone būtų pasilikusi ir didelė dalis jo kūno sunkio. Kone besvoris sėdėjo Francas traukinio kupė, jautė po užpakaliu ritmišką ratų bildėjimą ir nesuvokiamu beveik aštuoniasdešimties kilometrų per valandą greičiu dūmė Vienos link.

Kai po pusantros valandos traukinys paliko Priealpių kalnagūbrius ir priešais atsivėrė šviesi kalvoto Žemutinės Austrijos krašto erdvė, Francas jau buvo sukirtęs visą motinos kelionės įdėtą paviržį ir jautėsi vėl toks pat sunkus kaip visada.

Kelionė tęsėsi be ypatingų nuotykių, veikiau nuobodžiai. Tik kartą, kažkur tarp Amšteteno ir Bioheimskircheno, traukiniui teko neplanuotai sustoti. Smarkus trūktelėjimas nusiřito vagonais, traukinys staiga ėmė stabdyti. Nuo tinklų viršuje

nubildėjo krepšiai ir ryšuliai, kurtinantis žviegimas, aplink keiksmi ir riksmas, dar vienas trūktelėjimas, dar stipresnis už pirmąjį – ir traukinys sustojo. Mašinistas visu svoriu pakibo ant ketinės stabdžio rankenos: kiek tolėliau ant bėgių jis pamatė tarsi kokią didelę, tamsią krūsnį, šiaip ar taip, įtartina daiktą.

– Tikriausiai vėl kokie šavalkos! – niurzgė konduktorius, su plevėsuojančiu biliety bloknotu per visus vagonus bruzdėdamas į traukinio priekį. – Arba naciai! Bet koks gi skirtumas: visi jie vieno plauko!

Tačiau netruko paaiškėti, kad tasai įtartinas daiktas tebuvo sena karvė, pasirinkusi nudvėsti ne kur kitur, o ant vakarinio geležinkelio ruožo bėgių – ant jų riogsojo sunki, dvokianti gaišena. Padedant vienam kitam keleiviui, – Francas, švelnias mergaitiškas rankas sukryžiaavęs už nugaros, atidžiai stebėjo visa tai iš saugaus atstumo, – gaišeną nuo bėgių šiaip taip pavyko nutempti. Prousių vibždėlyną spingsojo tamsios karvės akys. Francui jos priminė žvilgančius akmenėlius, kurių, vaikas būdamas, dažnai prisirinkdavo ežero pakrantėje ir prisikrovęs pilnas kelnių kišenes parsinešdavo namo. Ir kiekvieną kartą, trobelėje iškratęs kišenes, truputį nustebdavo ir nusivildavo, kai akmenys bumbsėdami nusirisdavo grindimis, sausi ir praradę savo slėpiningą spindesį.

Kai traukinys, pavėlavęs tik dvi valandas, galiausiai atvyko į Vieną, į Vakarų stotį, ir Francas žengė iš stoties salės į skaisčią vidudienio šviesą, jo liūdesėlis buvo seniai išsisklaidęs. Tik užėjo kažki koks blogumas, kad teko nusitverti artimiausio dujinio žibinto stulpo. Baisi gėda būtų visų žmonių akivaizdoje pirmiausia imti ir išvirsti, apmaudžiai pamanė jis. Lygiai kaip tie balti it varškė atostogautojai, kurie kas mielą vasarėlę, vos spėję atvykti, kirbinėmis tįso žolėje, nutrenkti saulės smūgio, o

linksni vietiniai žmoneliai skuba jų gaidinti, šliūkšteldami kibirą vandens ar pliaukšteldami porą antausių. Francas dar stipriau įsikibo į žibintą, užsimerkė ir nejudėdamas stovėjo tol, kol vėl tvirtai pajuto po kojomis grindinį, kol ištirpo rausvos tvinkčiojančios dėmės, lėtai slenkančios akipločiu. Atsimerkė – ir nenorom trumpai, išgąstingai nusijuokė. Sukrėstas ir apstulbęs. Miestas kunkuliavo lyg daržovių troškinyms ant mamos viryklės. Visa nepaliaujamai judėjo, net mūrai ir gatvės alsavo, liūliavo, sakytum, gyvi. Atrodė, girdi, kaip dejuoja grindinio akmenys ir grikši plytos. Ir iš viso tas triukšmas: orą virpino netylantis gausmas, nesuvokiama vienas kitą tildančių, susiliejančių, vienas kitą stelbiančių, perrėkiančių, perbaubiančių garsų, skambesių ir ritmų maišatis. Ir dar šviesos. Iš visų pusių mirga, spindi, žybsi, švyti – langai, veidrodžiai, reklamos iškabos, vėliavų kotai, diržų sagtys, akinių stiklai. Pro šalį burzgė mašinos. Sunkvežimis. Žalias it laumžirgis motociklas. Vėl sunkvežimis. Šaižiai skimbčiodamas iš už kampo išniro tramvajus. Kažkas atlapojo parduotuvės duris, kažkas trinktelėjo automobilio dureles. Kažkas užniūniavo pirmuosius pažįstamos gatvės dainuškos taktus, bet vidury priedainio staiga nutilo. Kažkas barėsi net užkimęs. It skerdziamą klykė kažkokia moteriškė. Tikrai, pamanė Francas apdujęs, čia visai kas kita. Visai, visai kas kita. Ir tą akimirką užuodė smarvę. Lyg kas rūgtų apačioj, po gatvės grindiniu, o paviršiuje sklaidytusi sumišęs tvaikas. Dvokė nuotekomis, šlapimu, pigiais kvėpalais, gižiais taukais, susvilusia guma, dyzelinu, arklių mėšlu, cigarečių dūmais, derva.

– Jums negera, jaunuoli? – šalia Franco stabtelėjo nedidukė ponija ir užvertusi galvą žvelgė į jį paraudusiomis akimis. Nors tvyrojo vidudienio karštis, ji vilkėjo sunkų milinį palatą, buvo užsismaukusi aptriušusią kailinę kepurę.

– Oi, ne! – skubiai patikino Francas. – Tik mieste tiek daug triukšmo. Ir trupučiuką dvokia. Turbūt nuo kanalo.

Poniutė atkišo smilių lyg kokią sausą šakelę.

– Ne kanalas čia dvokia, – pasakė. – Dvokia laikai. Šitie supuvę laikai. Išgverę, pagedę ir supuvę!

Kita gatvės puse pradardėjo vežimas, aukštai prikrautas alaus statinių. Vienas iš augalotų norikų išrietė uodegą ir nudrėbė ant grindinio porą arklio obuolių, o tam tyčia iš paskos bidzenantis liesas berniūkštis sugriebė juos plikomis rankomis ir sugrūdo į per petį persimestą maišą.

– Ar iš toli atkeliavai? – paklausė poniutė.

– Iš namų.

– O, iš labai toli. Tai geriausia apsisukęs grįžk atgal!

Kairėje akyje jai buvo trūkusi kraujagyslė ir kraujas išsiliejęs rausvu trikampiu. Prie blakstienų prikibę mažučiai anglies dulkių gumulėliai.

– Nesąmonė! – atšovė Francas. – Grįžti nėra kur, be to, prie visko galima priprasti.

Jis apsisuko ir nuėjo, perbėgo judrų Juostos bulvarą, pasuktinę akimirką išsilenkdamas atūžiančio autobuso, vikriai peršoko per arklio pričiurkštą balą ir pasuko į priešais nusidriekusią Mariahilfo gatvę, kaip ir buvo jam sakiusi motina. Darsyk atsigręžė: poniutė tebestovėjo šalia žibinto prie įėjimo į geležinkelio stotį, žaliu milu apsigobęs nykštukas su didžiausia galva, ir švelnučių kailio plaukelių galiukai spindėjo saulės šviesoje.

Mažutė Oto Trsneko tabako krautuvėlė buvo devintajame Vienos rajone, Vėringo gatvėje, įsispraudusi tarp Feithamerio instaliavimo darbų įmonės ir Roshuberio mėsinės. Virš durų pritvirtinta didelė skardinė iškaba skelbė:

Trsneko tabako krautuvė
laikraščiai
raštinės reikmenys
rūkalai
nuo 1919

Paseilinęs pirštus Francas susiglostė plaukus, susisagstė marškinius lig pat viršaus, kad, kaip pačiam atrodė, darytų rimtesnį įspūdį, giliai įkvėpė ir žengė į vidų. Nuo viršutinės staktos virš galvos suskambo švelnūs varpeliai. Pro plakatais, lapeliais ir reklaminiiais paveikslėliais beveik aklinau užklijuotą vitriną langą į vidų prasiskverbė nedaug šviesos, praėjo kelios sekundės, kol Franco akys apsiprato su prietema. Parduotuvėlė buvo mažutė, lig pat lubų kimšte prikimšta laikraščių, žurnalų, brošiūrų, knygų, rašymo reikmenų, cigarečių pakelių, cigarų dėžučių ir įvairiausių kitų tabako gaminių, kanceliarinių ir šiaip smulkių prekių. Už žemo prekystalio, tarp dviejų didžiulių laikraščių šūsnių, sėdėjo pagyvenęs vyras. Sėdėjo žemai palenkęs galvą ties kažkokiu aplanku ir susikaupęs rūpestingai rašė skaičius į, matyt, jiems skirtas skiltis ir langelius. Kambarėlį gaubė slopi ramuma, tik buvo girdėti, kaip popierių skrebina smaili plunksna. Keliuose siauruose šviesos spindulių pluoštuose mirgėjo dulkės, ore tvyrojo stiprus tabako, popieriaus ir spaustuvinių dažų kvapas.

– Sveikas, Franceli, – ištarė žmogus, nepakeldamas akių nuo savo skaičių. Ištarė tyliai, bet žodžiai labai aiškiai nuskambėjo kambario ankštumoje.

– Iš kur jūs žinote, kas aš esu?

– Kad pusė Zalckamerguto dar prikibę tau prie kojų! – žmogus bakstelėjo parkeriu į Franco batus, prie kurių siūlių priekyje buvo prilipę pora tamsios žemės gurulų.

– O jūs Otas Trsnekas.

– Tas pats.

Otas Trsnekas pavargusia ranka užvertė aplanką ir įkišo į stalčių. Atsistumdamas rankomis pakilo nuo kėdutės, keistai stryktelėjęs pasislėpė už laikraščių šūsnių ir kaipmat vėl išlindo su ramentais po pažastimis. Kairės jo kojos, kiek įžiūrėjo Francas, testirksojo pusė šlaunies. Apačioje, kur baigėsi strampas, kelnių medžiaga buvo susiūta, ir trumpa klešne švelniai maskatavo sulig kiekvienu judesiu. Otas Trsnekas pakėlė vieną ramentą ir kone meiliu mostu apvedė krautuvėlės prekių asortimentą.

– O šičia mano pažįstami. Mano draugai. Mano šeima. Mielai juos visus pasilikčiau. – Jis atrėmė ramentą į prekystalį ir plaštakos viršum švelniai perbraukė per vienoje lentynoje mirguliuojančius, blizgančius viršelius. – Bet vis tiek visus atiduodu, kas savaitę, kas dieną, kas mielą valandą, nuo tos akimirkos, kai atidarau, lig tos, kai uždarau savo krautuvę. Ir žinai, kodėl?

Francas nežinojo.

– Todėl, kad esu tabakininkas. Kad noriu būt tabakininkas. Ir visada juo būsiu. Lig pat paskutiniosios. Kol ponas Dievas užtrauks man užuolaidas. Labai paprasta!

– Aha, – linktelėjo Francas.

– Užtai gi, – patvirtino Otas Trsnekas. – O kaip tavo motinai sekasi?

– Na, kaip visada. Siunčia jums linkėjimų!

– Ačiū, – padėjo Otas Trsnekas.

Ir ėmėsi supažindinti savo mokinį su tabakininko gyvenimo paslaptimis.

Pagrindinė Franco darbo vieta būsianti mažutė taburetė prie durų. Turėsiąs ten – jei tik neatsirasią nieko skubesnio ir

neatidėliotino – ramiai sėdėti, nešnekėti ir laukti nurodymų, o šiaip jau imtis lavinti protą ir plėsti akiratį, suprask: skaityti laikraščius. Mat jei esi tabakininkas, laikraščių skaitymas tau apskritai esąs vienintelis svarbus, vienintelis reikšmingas ir aktualus dalykas; neskaityti laikraščių – tai reiškia ir nebūti tabakininku, o gal netgi nebūti žmogumi. Bet, žinoma, nereikia manyti, kad tik prabėgomis perversti kokį vieną ar gal du varganus dienraštėlius jau ir būsiąs tikras laikraščių skaitymas. Tikrasis, nes būtent protą lavinantis ir akiratį plečiantis, laikraščių skaitymas aprėpiąs *visus* rinkoje (taigi ir tavo krautuvėje) esančius laikraščius, kuriuos dera perskaityti jei ne ištiesai nuo pradžios ligi galo, tai bent jau didžiąją jų dalį, o tai būtų: pirmojo puslapio anonsai, vedamieji, svarbiausios skiltys, svarbiausi komentarai bei svarbiausi politikos (vidaus ir užsienio) pranešimai, vietinės žinios, ekonomika, mokslas, sportas, kultūra, visuomenės gyvenimas ir taip toliau. Juk prekyba laikraščiais, žinia, esanti kiekvieno bent kiek rimtesnio tabakininko verslo šerdis, ir klientas, kitaip tariant, laikraščių pirkėjas, juk nori (jei pats savaime dar nėra vienas iš daugelio intelektualiai ar emociškai, ar politiškai prie tam tikro spaudos organo prisirišusių nuolatinių skaitytojų) – taigi jis nori, kad tabakininkas atitinkamai jam patartų, informuotų ir, reikalui esant, švelniai, bet primygtinai arba primygtinai švelniai rekomenduotų jam, klientui, skaitytojui, laikraščio pirkėjui, tą dieną, tą valandą, tai nuotaikai vienintelį deramą leidinį. Ar Francas visa tai gerai supratęs?

Francas linktelėjo galvą.

Tuomet rūkalai. Na, su cigaretėmis dar daugmaž paprasta. Galiausiai cigaretės gališ pardavinėti ir bet kuris atsibastėlis kaimo Jurgis, galbūt atsitiktinai atklydęs pas tabakininką iš Zalckamerguto ar dar iš kur. Kas pas kepėją paprastos bandelės,

tai pas tabakininką esančios cigaretės. Žinia, nei bandelių, nei cigarečių niekas neperka dėl skonio ar dėl gražios išvaizdos, o perka vien tiktai iš alkio arba dėl liguisto potraukio. Apie bandelių, kaip ir apie cigarečių, pardavimą tuo viskas būtų lyg ir nušviesta bei pasakyta. Visai kitas – bet iš tiesų visai kitas! – dalykas esą cigarai. Tik prekiaudamas cigarais bent kiek rimtesnis tabakininkas tampa pačiu tikriausiu tabakininku; tik padoraus cigarų asortimento aromatai, kvapsniai, skoniai ir prieskoniai eilinių nusmirdusių laikraščių kioską su šiočia tokia rūkalų pasiūla paverčia tiek proto, tiek pajautų šventove. Ar Francas visa tai daugmaž supratęs?

Francas linktelėjo ir prisėdo ant taburetės.

Visa bėda, toliau dėstė Otas Trsnekas, liūdnai apžvelgdamas lentyną per visą sieną, lig pat lubų pilną prikrautą cigarų dėžučių, didžiausia bėda cigarų prekybai – kaip, beje, ir daugeliui kitų dalykų – esanti politika. Politika sudarkanti iš esmės visus ir viską, ir nelabai svarbu, koks dabar plačiašiknis sudarinėja vyriausybę: ar velionis imperatorius, ar nykštukas Dollfušas, jo pameistrys Schuschniggas, ar tenai tasai didybės manijos apsėstas Hitleris – politika sudarko visus ir viską, subjauroja, sušnerkščia, sukvailina ir, šiaip ar taip, vis tiek pražudo. Kad ir cigarų prekybą. Būtent ir visų pirma cigarų prekybą! Šiandien išvis beveik nesą kaip gauti cigarų! Pristatymas trūkčiojās, pasidaręs nepatikimas ir nenuspėjamas, prekių kiekiai sandėliuose baisiausiai nepastovūs, su nuolatine tendencija mažėti, ne viena dėžutė jau prieš kelias savaites ar mėnesius esanti išpirkta ir bestovinti tuščia kaip dekoracija, praktiškai kaip liūdnas geresnių laikų prisiminimas!

– Tokios tai čionai tokelės, – užbaigė Otas Trsnekas ir susimąstęs nužvelgė Francą.